

Załącznik do uchwały Nr CXIX/1294/06
Rady Miasta Krakowa z dnia 25 października 2006 r.

**RAMOWY PROGRAM
OCHRONY I REWITALIZACJI
ZESPOŁU HISTORYCZNO - KRAJOBRAZOWEGO
TWIERDZY KRAKÓW**

PRZYGOTOWANY PRZEZ

**WSPÓLNY ZESPÓŁ ZADANIOWY
GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW**

oraz

**INICJATYWY OBYWATELSKIEJ „OTWARTA TWIERDZA”
FUNDACJI AKTYWNEJ OCHRONY ZABYTKÓW TECHNIKI
I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO „JANUS”**

KRAKÓW 2006

PREAMBUŁA

Twierdza Kraków jest jedną z największych i najlepiej zachowanych wielkich twierdz pierścieniowych powstałych w Europie w XIX w. Jest świadectwem europejskiej myśli i techniki militarnej współtworzonej również przez Polaków w ramach Monarchii Austro-Węgierskiej. Do dziś przetrwało w różnym stanie 40 fortów oraz około stu innych obiektów infrastruktury Twierdzy: zespoły koszarowe, schrony amunicyjne, magazyny, elementy fortyfikacji ziemnych oraz lotnisko. Twierdza Kraków ma wartość jako dobrze zachowany system obronny, złożony ze wzajemnie uzupełniających się i współpracujących ze sobą elementów, osadzony w oryginalnym krajobrazie warownym z licznymi enklawami zieleni.

W zasobach Gminy Miejskiej Kraków znajduje się tylko część obiektów dawnej Twierdzy. Są to w większości forty i fortyfikacje polowe kształtujące krajobraz warowny, możliwe do wykorzystania w celach turystyczno-rekreacyjnych i kulturalnych zgodnie z ideą prof. Janusza Bogdanowskiego, prekursora ochrony fortyfikacji Twierdzy Kraków. Do nich też odnosi się niniejszy dokument określający założenia do programu ich ochrony i rewitalizacji (zespołu historyczno – krajobrazowego Twierdzy Kraków).

Proces rewitalizacji niezagospodarowanych obiektów twierdzy winien odbywać się w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju, na zasadach partnerskich, polegających na współpracy jednostek samorządu oraz podmiotów obywatelskich, co umożliwi czynny udział społeczności lokalnych w procesie rozwoju Krakowa.

I. HISTORIA

Pierwsze obiekty Twierdzy Kraków zaczęły powstawać w Krakowie od momentu, gdy miasto znalazło się w 1848 r. w granicach Cesarstwa Austrii, jako ochrona granic cesarstwa jak i samego miasta, które wówczas znajdowało się w bezpośrednim sąsiedztwie granicy rosyjskiej i w niewielkiej odległości od granicy z Prusami. Gdy 12 kwietnia 1850 r. cesarz Franciszek Józef powoływał do życia Twierdzę Kraków, trwały już prace przy budowie pierwszego fortu.

W okresie istnienia i rozwoju Twierdza była ciągle rozbudowywana i modernizowana. Pełnię świetności osiągnęła w przededniu I Wojny Światowej jako zespół obiektów militarnych składający się z trzech kompletnych linii fortyfikacji. W czasie I wojny rozpoczęto dalszą jej rozbudowę, którą jednak w 1916 roku zarzucono.

Twierdza Kraków spełniła swoje zadanie w czasie wojny. W listopadzie i grudniu 1914 r dwukrotnie zatrzymała wojska rosyjskie, hamując definitywnie ich ofensywę. Ostatnie epizody bojowe w jej historii miały miejsce podczas drugiej wojny światowej

Pozostałości Twierdzy Kraków są trwałym dokumentem historii miasta, dlatego zasługują na specjalną troskę samorządu Miasta Krakowa.

II. STAN OBIEKTÓW BYŁEJ TWIERDZY KRAKÓW

Spośród zachowanych do dzisiaj obiektów, położonych też poza granicami miasta (w gminie Zielonki), tylko część jest użytkowana. Pozostałe stoją niezagospodarowane i niedostępne dla zwiedzających.

Na obszarze Gminy Miejskiej Kraków znajduje się 35 fortów, 4 ostrogi bramne, 15 schronów amunicyjnych, baterie, szańce, kawerny. W zasobach Gminy znajduje się tylko część obiektów różniących się stanem zachowania, zagospodarowania oraz stanem prawnym. Większość z nich zarządzana jest przez Zarząd Budynków Komunalnych (wszystkie forty), część terenów zielonych przez Krakowski Zarząd Komunalny, pozostałe obiekty znajdują się w gestii Wydziału Skarbu Miasta.

I. Stan zachowania:

Zachowane reliktoowo formy ziemne ze zniszczonymi obiektami kubaturowymi

- 6 fortów („Bodzów”, „Pszorna”, „Sudół”, „Krowodrza”, „Lubicz”, „Kopiec Wandy”).

Zachowane zarówno formy ziemne jak i obiekty kubaturowe

- 16 fortów („Kościuszko”, „Tonie”, „Rajsko”, „Kosocice”, „Dłubnia”, „Mogiła”, „Krępak”, „Winnica”, „Batowice”, „Łapianka”, „Mistrzejowice”, „Lasówka”, „Prokocim”, „Borek”, „Mydlniki”, „Skotniki”).

II. Stan zagospodarowania i stan własnościowy:

1. Użytkowane, własność Gminy Miejskiej Kraków – forty „Kościuszko”, „Krzyszów”, „Olszanica”, „Św. Benedykt”.
2. Nieużytkowane, stanowiące własność Gminy Miejskiej Kraków - forty „Batowice”, „Mistrzejowice”, „Lasówka”, „Prokocim”, „Borek”, „Łapianka”, „Skotniki” S. Na terenie umocnień ziemnych fortów „Batowice” i „Mistrzejowice” trwa realizacja przez Krakowski

Zarząd Komunalny, parku Mistrzejowice, niezagospodarowane obiekty znajdują się w zarządzie Zarządu Budynków Komunalnych.

3. Nieużytkowane, stanowiące własność Skarbu Państwa, w zarządzie Zarządu Budynków Komunalnych.
  - forty „Winnica”, „Rajsko”, „Kosocice W”, „Mogiła”, „Dłubnia”, „Tonie”, „Mydlniki”, „Krępak” ; 3 z nich posiadają najemców: „Winnica”, „Kosocice W”, „Dłubnia”.

III. Stan prawny – ochrona zabytków:

1. Większość fortów z zasobu gminnego wpisana jest do rejestru zabytków - 13 fortów, 1 wniosek dotyczący fortu „Mydlniki” jest w trakcie rozpatrywania.
2. Dla 6 fortów kwalifikujących się do wpisu do rejestru zabytków „Dłubnia”, „Batowice”, „Mistrzejowice”, „Mogiła”, „Sudół”, „Krępak”, aktualnie przygotowywane są wnioski, przez Oddział Ochrony Zabytków.
3. Uchwałą Rady Miasta Krakowa nr CXIV/1174/06 z dnia 05 lipca 2006 powołany został „Zwierzyniecki Park Kulturowy”, na obszarze którego znajdują się forty: „Kościuszko”, „Olszanica”, „Krępak” oraz spoza zasobu gminnego fort „Skała” i fort N-1 „Zwierzyniec”. Na terenie parku kulturowego znajdują się także inne fortyfikacje ziemne.
4. Uchwałą Nr LXVI/561/00 Rady Miasta Krakowa z dnia 6 grudnia 2000 roku w sprawie zmiany (korekty) miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego objęte są obecnie miejscowym planem zagospodarowania tereny pięciu fortów, będących w zarządzie Zarządu Budynków Komunalnych w Krakowie - fort „Batowice”, fort „Mistrzejowice”, fort „Prokocim”, ruiny fortu „Sudół”, „Krowodrza”. Forty „Bodzów” i „Winnica” objęte są aktualnie opracowywanym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

III. PRZESŁANIE PRIORYTETOWE

Obiekty twierdzy znajdujące się w zasobach Gminy Miejskiej Kraków winny stanowić jednolity, nierozdzielny zespół historyczno – krajobrazowy Twierdzy Kraków (zespół fortów Twierdzy Kraków), jednolicie zarządzany, objęty ochroną prawną, ogólnie udostępniony i połączony trasą turystyczną.

W oparciu o tę ideę określa się nadrzędne cele:

- 1) Objęcie ochroną obiektów fortyfikacyjnych wraz z otaczającym je krajobrazem warownym.
- 2) Rewitalizacja obiektów fortyfikacyjnych poprzez wprowadzenie do nich funkcji muzealnej, kulturalnej, oświatowej rekreacyjno turystycznej itp., gwarantującej powszechną dostępność obiektów, przy jednoczesnym zachowaniu systemu twierdzy jako całości.
- 3) Proces rewitalizacji twierdzy winien odbywać się w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przyjętą w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ustawie o ochronie zabytków, a wyartykułowaną w art. 3 pkt 50 ustawy prawo ochrony środowiska (tekst jednolity ustawy – obwieszczenie Marszałka Sejmu (Dz. U. z 2006 r., nr 129, poz. 902).
- 4) Realizacja założonych celów będzie się odbywać na zasadach partnerskich, polegających na podziale zadań i współpracy jednostek samorządu oraz podmiotów obywatelskich. Podział ten zostanie dokonany adekwatnie do posiadanych przez przedstawicieli stron prerogatyw: wiedzy fachowej, doświadczenia, umiejętności oraz dotychczasowych osiągnięć i wnoszonego w przedmiotowe przedsięwzięcie wkładu pracy. Umożliwi to czynny udział społeczności lokalnych w procesie rozwoju Krakowa i będzie znaczącym krokiem w kierunku budowy społeczeństwa obywatelskiego. Działanie takie jest zgodne z najnowszymi trendami w zarządzaniu miast i postanowieniami obowiązującej Strategii Rozwoju Krakowa.

IV. KIERUNKI REALIZACJI CELÓW

IV.1 Ochrona

Przedmiot ochrony – zespół historyczno – krajobrazowy Twierdzy Kraków.

Zasób obiektów fortyfikacyjnych znajdujących się obecnie we władaniu Gminy Miejskiej Kraków, w obrębie granic działek fortecznych, oraz związany z nimi krajobraz kulturowy - warowny z wszystkimi konstytuującymi go elementami, w myśl art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162 poz. 1568, z późn. zm.).

Obiekty fortyfikacyjne

To budowle służące do walki lub jej zabezpieczenia. Ich podstawową, wspólną cechą wyróżniającą jest posiadanie choćby minimalnej odporności na ostrzał (lub szerzej - oddziaływanie przeciwnika), założonej na etapie projektowania.

Obiekty niefortyfikacyjne

To obiekty infrastruktury wojskowej i zaplecza twierdzy. W ich przypadku cechą wyróżniającą jest militarne pochodzenie, przeznaczenie do celów innych niż walka oraz brak odporności na oddziaływanie przeciwnika.

Komunikacja

To obiekty, budowle i urządzenia służące do połączenia ze sobą poszczególnych obiektów (fortyfikacyjnych i niefortyfikacyjnych) twierdzy, umożliwiające sprawną łączność i przemieszczanie się pomiędzy nimi. W twierdzy krakowskiej są to przede wszystkim drogi, mosty, wiadukty, przepusty itp. Ich wspólną cechą jest militarne pochodzenie. Ze względu na podobieństwo do budowli cywilnych o tożsamym przeznaczeniu trudno tu wskazać wyróżniającą cechę o charakterze konstrukcyjnym.

Zieleń forteczna

To wszystkie formy pokrycia zielenią (darniowanie, różnego rodzaju zespoły zieleni niskiej i wysokiej) dzieł obronnych i otaczających je terenów.

Cechą wyróżniającą jest fakt celowego ukształtowania bądź wykorzystania zieleni dla dezinformacji przeciwnika co do istnienia, położenia, formy, funkcji i znaczenia budowli militarnych, ich elementów i zespołów.

Krajobraz warowny

Są to zachowane fragmenty niezabudowanego, zielonego krajobrazu wokół i pomiędzy obiektami fortecznymi, komponowanego niegdyś dla celów obronnych. Tworzyły one system powiązań obserwacyjnych i ogniowych (a dziś – widokowych) pomiędzy obiektami fortyfikacyjnymi twierdzy. Cechą wyróżniającą jest historyczne ukształtowanie ich ówczesnymi decyzjami administracyjnymi (strefy ograniczeń budowlanych), wpływającymi na strukturę urbanistyczną oraz agrarną terenu oraz fizyczne kształtowanie krajobrazu w otoczeniu dzieł obronnych poprzez formowanie mas ziemnych i zieleni (równie ogniowe, otwarcia obserwacyjne, a obecnie widokowe itd.).

Wszystkie znajdujące się we władaniu Gminy Miejskiej Kraków obiekty dawnej twierdzy należy potraktować jako całość i połączyć je w jednolity zespół historyczno - krajobrazowy. Ma on być rodzajem skansenu architektoniczno – kulturowego, chroniącego zachowane w krajobrazie kulturowym cenne obiekty XIX i XX wiecznego budownictwa militarnego i inżynierii.

IV. 2. Formy ochrony

Ochrona realizowana jest w oparciu o Ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) oraz Ustawę o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2004 r., nr 92, poz. 880, z późn. zm.), Ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., nr 80, poz. 717, z późn. zm.) poprzez:

1. Wpisy do rejestru zabytków:

- a) Zakończenie procedury wpisu do rejestru zabytków dla 6 fortów „Dłubnia”, „Batowice”, „Mistrzejowice”, „Mogiła”, „Sudół”, „Krepek,
- b) przygotowanie wniosków o wpis do rejestru zabytków dla schronów amunicyjnych i fortyfikacji ziemnych.

2. Ustanowienie parków kulturowych:

W „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Krakowa”, proponuje się ustanowienie 7 **parków kulturowych** na terenach o wybitnych wartościach historyczno-kulturowych obejmujących elementy dawnej „Twierdzy Kraków”, z czego w pięciu z nich znajdują się obiekty aktualnie zarządzane przez Gminę. Parki kulturowe, w skład których wejdą forty to:

- a) Park kulturowy „Rajsko - Kosocice” (z 3 fortami),
- b) Park kulturowy „Lotnisko” (Muzeum Lotnictwa)
- c) Park kulturowy „Krzemionki Podgórskie” (2 forty)
- d) Park kulturowy „Skotniki - Bodzów”, (4 forty)
- e) Park kulturowy „Mydlniki - Tonie” (5 fortów),
- f) Park kulturowy „Dłubnia” (2 forty).
- g) Zwierzyniecki Park Kulturowy (4 forty)

Docelowo wszystkie obiekty Zespołu Historyczno-Krajobrazowego Twierdzy Kraków winny zostać objęte ochroną w formie parku kulturowego.

3. Opracowanie planu ochrony Zespołu Historyczno-Krajobrazowego Twierdzy Kraków z uwzględnieniem parków kulturowych i uchwalenie go przez Radę Miasta Krakowa.
4. Odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla tych nieruchomości zabudowanych fortami, które nie są objęte aktualnie obowiązującym planem miejscowym zagospodarowania

przestrzennego. Zapewnienie dla nieruchomości fortecznych dobrego sąsiedztwa oraz zapewnienie w etapie uzgadniania dokumentacji właściwych zapisów w decyzjach administracyjnych. (np. przyłączanie kanalizacji fortecznej do kanalizacji ogólnej, zakaz zabudowy i likwidacji dróg dojazdowych itp.).

5. Kontynuacja opracowywania i aktualizacja dokumentacji typu ewidencyjnego i wytycznych konserwatorskich w zakresie architektury i zieleni, opracowywanie inwentaryzacji, studiów chłonności adaptacyjnej obiektów itp.

IV.3. Waloryzacja obiektów

Najcenniejsze, wybrane obiekty zespołu będą podlegać wyłącznie aplikacji funkcji muzealnych i wystawienniczych, związanych z ich historycznym charakterem i wykorzystujących oferowane przez nie wartości kulturowe. Ewentualne adaptacje nie mogą zacierać pierwotnego wyglądu i charakteru obiektów.

Pozostałe obiekty będą podlegać aplikacji różnych funkcji użytkowych, w tym komercyjnych. Znajdą tu miejsce w szczególności stowarzyszenia historyczne, grupy rekonstrukcyjne, kluby działające na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego czy cywilizacyjnego, placówki naukowe i badawcze, kulturalne, artystyczne oraz punkty gastronomiczne, sklepy z pamiątkami, punkty informacyjne czy schroniska turystyczne. Należy jednak podkreślić, że funkcje usługowe winny zawsze być służebne w stosunku do funkcji historycznych i kulturowych. Nie należy dokonywać adaptacji na cele komercyjne, nie mające związku z charakterem i wartością historyczną zarówno poszczególnych budowli, jak i całego zespołu.

Fortyfikacje ziemne, stanowiące istotną nierozzerwalną część zespołu, takie jak umocnienia polowe, szańce, baterie artyleryjskie itp. będą podlegać ochronie i ekspozycji bez adaptacji na inne cele. Są samoistną atrakcją

turystyczną jako część zespołu fortecznego, element krajobrazu warownego i teren występowania zieleni fortecznej. Zabezpieczeniu podlegać mogą jedynie te które znajdują się na terenach we władaniu Gminy Miejskiej Kraków.

Zieleń dawnej twierdzy stanowi dziś olbrzymi, lecz niewykorzystany zasób potencjalnych terenów parkowych. Powstał on w wyniku długotrwałego procesu kształtowania szaty roślinnej, będącej wynikiem celowych nasadzeń na obiektach i w ich otoczeniu, a następnie naturalnej sukcesji. Występują w nim cenne biocenozy w tym chronione gatunki roślin, zwierząt i grzybów. Elementy te będą podlegać ochronie umożliwiającej długotrwałe kształtowanie i zachowanie zieleni. Ich ochrona pozwoli na znaczące powiększenie powierzchni ogólnodostępnej, urządzonej zieleni miejskiej.

Obiekty i tereny mocno przekształcone i zniszczone Zostaną zabezpieczone i będą utrzymywane w formie trwałych ruin, z dopuszczeniem ewentualnych przekształceń podlegających kontroli konserwatorskiej i podporządkowanych zasadom kontynuacji formy z zachowaniem treści historycznej.

IV.4. Trasa dydaktyczno - turystyczna

Niezależnie od użytkowania fortów, zakłada się funkcjonowanie trasy turystycznej obejmującej przede wszystkim obiekty we władaniu Gminy Miejskiej Kraków. Pożądanym jest, aby trasa obejmowała wszystkie obiekty obronne Twierdzy Kraków. Zespoły obiektów wchodzące w skład trasy powinny być w miarę możliwości i posiadanych funduszy połączone ciągami komunikacyjnymi dla pieszych i rowerzystów, wykorzystującymi drogi rokadowe i dojazdowe do fortów.

Opracowanie projektu i prowadzenie trasy turystycznej w oparciu o istniejący Szlak Twierdzy Kraków planuje się powierzyć podmiotowi zewnętrznemu w oparciu o postępowanie publiczne.

IV.5. Muzeum Twierdzy Kraków

Mając na uwadze potrzebę szerokiego upowszechnienia wiedzy na temat historii i funkcjonowania Twierdzy Kraków a także zwiększenie atrakcyjności trasy dydaktyczno – turystycznej zostanie utworzone na bazie Fortu Nr 44 „Tonie” muzeum Twierdzy Kraków gromadzące techniczno – militarne zabytki techniki cywilnej i wojskowej, ze szczególnym wyeksponowaniem historii twierdzy i I wojny światowej. W dalszej kolejności, w oparciu o program muzeum rozproszonego Twierdzy Kraków, przyjęty przez Gminę Miejską Kraków możliwe będzie objęcie tym muzeum innych fortów, a w szczególności:

1. 51 Rajsko (klasyczny fort artyleryjski),
2. 49a Zesławice/Dłubnia (duży, uniwersalny fort pancerny, jedyny możliwy do adaptacji),
3. 53a Winnica/Kostrze (jedyny górski fort pancerny w Polsce, z zachowanym zasobem wyposażenia pancernego),
4. 52¹/₂S Skotniki Süd (mały fort pancerny obrony bliskiej, z zachowanymi wieżami pancernymi o najwyższym stopniu kompletacji detalu wyposażenia),
5. Bielany/Krępak (jedyny obiekt twierdzy o układzie rozproszonym, z zachowanymi relikami kopuły pancernej).

Razem forty te same w sobie utworzą zrąb rozproszonego ekomuzeum twierdzy. Muzeum winno być uporządkowane i urządzone ze szczególną starannością, dzięki czemu byłoby swoistą wizytówką, zachęcającą do odwiedzenia pozostałych obiektów Twierdzy, a także spełniałoby rolę promocyjną dla potencjalnych użytkowników, zainteresowanych zagospodarowaniem obiektów pofortecznych.

V. ZADANIA

1. Zarząd :

- a) Zarząd obiektami wynika z obowiązku właścicielskiego. Właściwe zarządzanie fortami i tym samym lepszą ich ochronę zapewnić może przekazanie ich w całości jednemu miejskiemu zarządcy, a niektóre zadania mogą być przekazane zarządcy zewnętrznemu w drodze przetargu. Zarządca miejski będzie sprawował nadzór nad prawidłowością użytkowania i utrzymania poszczególnych obiektów.
- b) Właściwe Wydziały i jednostki UMK prześlą w zarząd forty zarządcy wskazanemu przez Prezydenta Miasta Krakowa.
- c) Prezydent Miasta Krakowa powoła Zespół Zadaniowy, złożony z pracowników poszczególnych Wydziałów i jednostek administracyjnych z możliwością powoływania konsultantów. Do zadań zespołu należeć powinno:
  - opiniowanie wniosków, projektów, dokumentacji przetargowych, itp.
  - nadzór nad zarządcą.

Powyższe założenia wymagają stworzenia w strukturach zarządcy grupy specjalistów w zakresie administrowania, nadzoru budowlanego, inspektora nadzoru ds. zieleni. Wszystkie prace wynikające z utrzymania obiektów oraz prowadzonych inwestycji należy konsultować ze specjalistami z zakresu fortyfikacji i zieleni fortecznej.

2. Scalenie własnościowe działek fortecznych:

Należy podjąć działania zmierzające do nabycia na rzecz Gminy Miejskiej Kraków lub Skarbu Państwa nieruchomości wchodzących w skład zespołu historyczno-krajobrazowego Twierdzy Kraków:

- a) część rozproszonego fortu „Kępak” w posiadaniu prywatnego właściciela

- b) działka fortu Mogiła wymaga uzupełnienia o drogę dojazdową i fragment zapola.

Zadanie realizowane będzie przez Gminę Miejską Kraków.

3. Zabezpieczenie obiektów przed dalszą degradacją:

- a) Do czasu przekazania obiektów w użytkowanie oraz obiekty o statusie trwałej ruiny powinny być utrzymywane w stanie niepowodującym dalszej degradacji.
- b) Zabezpieczenie stref niebezpiecznych dla odwiedzających.
- c) Budynki forteczne powinny być zabezpieczane.
- d) Zapewnienie dozoru przed dewastacją, kradzieżami, na drodze współpracy Straży Miejskiej, Policji i Rad Dzielnic.

4. Działalność edukacyjna i promocja Twierdzy Kraków.

- a) Umieszczenie informacji o obiektach Twierdzy Kraków w publikacjach promocyjnych, wydawanych przez Gminę Miejską Kraków oraz na stronach Miejskiej Prezentacji Internetowej.
- b) Umieszczenie ofert dla obiektów Twierdzy Kraków na stronach Miejskiej Prezentacji Internetowej, w publikacjach miejskich i innych podmiotów.
- c) Prezentacja ofert na imprezach targowych i prezentacyjnych w kraju i za granicą oraz w kręgach biznesowych.
- d) Współpraca z właścicielami innych fortów, środowiskami merytorycznymi i grupami zainteresowania, prowadzenie lobbingu na rzecz Twierdzy Kraków.
- e) Publikacje - wydawanie Atlasu Twierdzy Kraków.
- f) Udział w tematycznych sesjach naukowych.

5. Dostosowanie poszczególnych obiektów do przejęcia przez docelowych użytkowników.

- a) Stworzenie możliwości czasowego lub stałego obniżenia wysokości należnych podatków z tytułu korzystania z nieruchomości. Rada Miasta Krakowa może w drodze uchwały wprowadzić zwolnienie lub obniżenie stawki podatku od nieruchomości. Uchwała taka dotyczyć winna działalności gospodarczej prowadzonej na terenie fortu, gdyż Ustawa z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 121, poz. 844) zwalnia od podatku od nieruchomości grunty i obiekty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.
- b) Stworzenie preferencyjnych warunków przekazywania nieruchomości zabudowanych fortami, o których mowa w punkcie VI.2 (poprzez zarządzenia Prezydenta Miasta Krakowa np. określenie stawek dzierżawnych). Zadanie realizowane będzie przez Gminę Miejską Kraków.

VI. WARUNKI PRZEKAZANIA FORTÓW UŻYTKOWNIKOM

VI.1 Opracowanie dokumentacji

Ze względu na istniejące braki w dokumentowaniu zasobów fortecznych należy uzupełnić je przed długotrwałym przekazaniem przyszłym użytkownikom.

Za komplet dokumentacji uznać należy :

- dokumentację z wznowienia znaków granicznych działek tworzących nieruchomości zabudowane fortami,
- inwentaryzację architektoniczną,
- inwentaryzację zieleni fortecznej,
- wytyczne konserwatorskie.

Tworzenie takiej dokumentacji można będzie realizować w dwojaki sposób:

1. Przed przekazaniem obiektu fortecznego potencjalnym użytkownikom, jako część pakietu zachęt. Wykonanie dokumentacji będzie odbywać się na zlecenie zarządcy.
2. Stworzenie kompletu dokumentacji sędowane zostanie umową na przyszłego użytkownika.

VI.2 Przekazywanie fortów użytkownikom:

Jako zasadę przyjmuje się przekazywanie w poniższe formy władania fortu w całości, jako jednolitego obiektu historycznego:

- użyczenie na 3 lata (max cezura czasowa),
- dzierżawę na okres do 30 lat,
- użytkowanie na okres do 30 lat.

VII. MIASTO GOSPODARZEM NA FORTACH

W momencie całkowitego wyczerpania możliwości znalezienia stabilnych użytkowników, Gmina będzie zmuszona do przejęcia obowiązków i starań związanych z realizacją zadań wynikających ze strategii. Główne zadania, które Gmina będzie musiała przejąć i zrealizować w odniesieniu do fortów nie przekazanych to:

- zabezpieczenie przed degradacją i dewastacją,
- zapewnienie bezpieczeństwa i właściwej opieki zwiedzającym na terenie fortu,
- stworzenie informacji dotyczącej fortu,
- ewentualny powrót do przetargowej formy wynajmu lokali w obiektach fortów.

Należy również uwzględnić zadania dotyczące całej byłej Twierdzy Kraków:

- powiązanie poszczególnych fortów oznakowaną trasą turystyczną czy docelowo stworzoną ścieżką rowerową,
- zapewnienie promocji tak specyficznych zabytków historycznych.

Wdrożenie niniejszego dokumentu pozwoli po wielu latach zatrzymać degradację zasobu fortecznego, a fachowy nadzór nad przyszłymi użytkownikami i zarządcą właściwie ukierunkuje utrzymanie i rozwój zasobu.